

Nestwaarnemingen van Kwartelkoningen in de omgeving van Winschoten

Martijn Bakker

De Kwartelkoning *Crex crex* wordt in Groningen, evenals in de rest van Nederland, jaarlijks goed geïnventariseerd. Toch is over de broedbiologie van de Kwartelkoning in Nederland nog maar weinig bekend. Op 15 juni 2000 vond ik een legsel van een Kwartelkoning nabij Winschoten. In dit artikel zullen enkele nestwaarnemingen en nestplaatskeuzes worden behandeld.

Gebiedsbeschrijving

Het gebied, Winschoterzijk, bevindt zich ten zuidoosten van Winschoten en ligt tegen de oostelijke rondweg aan. Het bestaat uit oude graslandjes, waarvan sommige worden begraasd, hier en daar wat overhoekjes, jonge aanplant van loofhout in hoogte variërend van 2 tot 6 meter met veel ondergroei van brandnetel en distel, en een voormalig baggerdepot omringd door een dijk. Het baggerdepot is recent overgegaan naar SBB en is nu natuurgebied. De dijk rondom het depot is eigendom van het waterschap. Sommige percelen worden van elkaar gescheiden door kleinere of grotere sloten.

Methode

Op 15 mei werd de eerste Kwartelkoning gehoord. Vanaf dat moment werd in het gebied vaker naar roepende vogels geluisterd. De bezoeken vonden meestal in de avonduren plaats omdat de kans dat ze roepen dan het grootst is. De waarnemingen zijn ingetekend op kaarten. Het bleek dat de dijk rondom het depot vanaf juni gemaaid kon worden. Aangezien ik twee keer roepende vogels op de dijk hoorde, ben ik naar nesten gaan zoeken. Na de vondst van het

nest is contact opgenomen met het waterschap, dat bereid was de dijk niet voor 1 augustus te maaien. Van de dijk is een vegetatieopname gemaakt (volgens Tansley).

Het vinden van nesten van de Kwartelkoning is geen gemakkelijke opgave. De nesten liggen goed verborgen op de grond in dichte vegetatie. Door de verborgen leefwijze van de Kwartelkoning zijn er maar weinig aanknopingspunten waar de nesten kunnen liggen. De dijk is systematisch afgezocht op die plekken waar ik roepende Kwartelkoningen heb gehoord. Het talud van de dijk is steeds van boven naar beneden grondig afgezocht omdat de vegetatie daar mij het meest geschikt leek.

Resultaten

Twee territoria werden vastgesteld. In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de locaties en de data waarop roepende Kwartelkoningen zijn gehoord.

Tabel 1. Roepende Kwartelkoningen in het Winschoterzijk in 2000

datum	aantal	gebiedsdeel
15-5	1	aanplant
18-5	1	aanplant
23-5	2	aanplant
26-5	2	aanplant
29-5	2	aanplant
6-6	1	dijk
7-6	1	dijk

In het gebied werd op 15 juni een nest gevonden op de dijk rondom het depot. Het vrouwtje vloog voor mijn voeten op uit de vegetatie en landde na ongeveer vier meter weer in de begroeiing. Het nest bevond zich op een meter van de plek vanwaar het vrouwtje opvloog en lag net iets boven het midden van het talud.

Het nest zat zeer goed verscholen op de grond tussen de vegetatie en was van bovenaf niet zichtbaar. In het nest lagen zeven eieren. Een legsel van zeven eieren is in Europa normaal (Makatsch 1974). De volgende dag is het nest weer bezocht. Het vrouwtje zat toen op de eieren te broeden. Ik ben weer zeer voorzichtig vertrokken. De verstoringgevoeligheid van Kwartelkoningen lijkt dus mee te vallen. Bij een derde bezoek op 21 juni was het vrouwtje al voor aankomst van het nest af, de eieren waren warm. Bij het vierde bezoek op 28 juni waren de eieren uit. In het nest lagen kleine stukjes eischaal en eivliezen. Bij een gepredeerd nest zouden de eischalen veel groter zijn en zouden er geen losse eivliezen in het nest liggen. Het nest bestond uit een uitgekrabd kuiltje in de grond, gevoerd met drie dikke lagen droog gras. De doorsnede van het nest bedroeg 11.5 cm. De diepte van de nestkom was 4 cm. De grondkleur van de eieren was geelbruin tot beige, met roodbruine en grijze vlekjes verdeeld over de schaal, het meest geconcentreerd aan de stompe pool. De eieren zijn niet opgemeten.

Aan de hand van de nestbezoeken en de nestsituatie kan het begin van de eileg (bij benadering) worden berekend. Geschat wordt dat de eieren tussen 23 en 26 juni zijn uitgekomen. Ik ben uitgegaan van een broedduur van 17 dagen plus

*Nest met eieren van Kwartelkoning. 15 juni '00
foto Martijn Bakker*

of min 2 dagen. Volgens Makatsch (1974) is de broedduur 14-21 dagen, 19 dagen zou normaal zijn. Kwartelkoningen leggen elke dag een ei en beginnen direct te broeden na het leggen van het laatste ei. Voor de eileg heeft ze dus zes dagen nodig. Het vrouwtje startte de eileg dan op 31 mei tot 6 juni. Tussen het arriveren op de broedplaats en het begin van de eileg verstreek dus ongeveer twee weken.

Vegetatiebeschrijving

Voor de vegetatieopname van de nestplaats, tot twee meter rond het nest, van de dijk en benedendijks is gebruikgemaakt van de schattingsmethode-Tansley om de mate van abundantie per soort aan te geven (Leys 1978). De totale lengte van de dijk is 1150 meter, de strook benedendijks is 8 meter breed.

Op de zeer natte plekken benedendijks stond zomprus, mannagras, geknikte vossenstaart, pitrus en riet.

Discussie

De biotoop van de Kwartelkoning in het Winschoterzijl wijkt iets af van die in de rest van Groningen. Het merendeel van de in Groningen vastgestelde territoria bevindt zich in bouwland en beheerde graslanden (Koffijberg 1999). De biotoop in het Winschoterzijl die geschikt lijkt, de dijk en benedendijks, vormt een smalle strook in het gebied. De vegetatie komt daar overeen met die van andere onderzochte gebieden, onder andere in Drenthe (van Dijk 1998) en in Limburg (Kurstjens 1994).

Soms wordt bij het vaststellen van territoria van Kwartelkoningen gesproken over broedgevallen (Kurstjens 1994) terwijl uit artikelen niets van nestvondsten blijkt. Nesten van kwartelkoningen worden zelden in Nederland gevonden. Dit is ook niet zo verwonderlijk omdat de nesten doorgaans zeer moeilijk te vinden zijn. Vaak is het zoeken ook onmogelijk omdat, zoals in Groningen, de meeste vastgestelde territoria zich in gewassen als

wintergranen en luzerne bevinden (Voslamber 1989). Het gewas zou tijdens het zoeken zwaar beschadigen.

In 1998 werd een uitgemaaid nest gevonden in de omgeving van Bellingwolde. Het nest bevond zich in tarwe. De laatste drie jaar zijn ook meerdere territoria gevonden in hooiland op verschillende plaatsen buiten het Oldambt. Het maaibeheer bij natuurbeherende instanties wordt in kwartelkoninggebieden aangepast. De percelen waar territoria zijn vastgesteld, worden niet voor 1 augustus gemaaid (Van Dijk 1998; mond med. Staatsbosbeheer).

Volgens Green et al. (1997) ligt het nest binnen 200 m van de plaats waar het mannetje roept of heeft geroepen. De aanplant, waar het vaakst en de meeste roepende beesten gehoord zijn, ligt ongeveer 600 meter van de nestplaats verwijderd. Opmerkelijk is dat toen ik op 6 juni een Kwartelkoning op de dijk hoorde roepen, het de exacte plek bleek te zijn waar het nest zich bevond. De afstand tussen mij en de vogel was toen ongeveer drie meter en hij riep twee keer kreks-kreks, kreks-kreks. Het leek alsof het

mannetje begon te roepen door mijn aanwezigheid op de dijk, door de verstoring. Achteraf gezien was het vrouwtje toen al aan de leg. Na deze datum is de vogel geen enkele keer meer gehoord. Vogels die daadwerkelijk broeden lijken dus uit het gebied vertrokken. Lang doorroepende beesten zijn mogelijk ongepaard.

Dankwoord

Het Waterschap Hunze en Aa's wil ik bedanken voor alle medewerking die zij heeft verleend. Door het uitstellen van de maaierwerkzaamheden kon dit kwartelkoningbroedsel worden gespaard worden. Ook wil ik Leon Luijten bedanken voor de vegetatieopname en voor de nuttige aanwijzingen voor dit artikel. Verder wil ik Berend Voslamber bedanken voor het toesturen van literatuur over Kwartelkoningen.

Biotoop en nestplaats van de gevonden Kwartelkoning. Het nest bevindt zich op de dijk waar de wilgjes wat lager zijn. 15 juni '00
foto Martijn Bakker

Literatuur

- Cramp S. & Simmons K. E. L. (eds) 1980. The birds of the western palearctic, 1. Oxford university press, Oxford.
- Green R. E., Rocamora G., & Schaffer N. 1997. Populations, ecology and threats to the Corn-crake *Crex crex* in Europe. *Vogelwelt* 118 117-134.
- Voslamber, B. 1989. De kwartelkoning *Crex crex* in het Oldambt: aantallen en biotoopkeuze. *Limosa* 62 15-21.
- Koffijberg, K. 1999. Veel kwartelkoningen *Crex crex* in Groningen in 1998. *De Grauwe Gors* 3 188-193.
- Makatsch W. 1974 Die eier der vogel Europas 1. Neumann Verlag.
- van Dijk, A. J. 1998 De Kwartelkoning *Crex crex* in Drenthe: terug van weggeveest. *Drentse vogels* 11 11-20.
- Kurstjens G. 1994. Broedende Kwartelkoningen in de Maasvallei. *Limburgse vogels* 5 47-49.

*Martijn Bakker
Bovenburen 239
9675 HE Winschoten*
